

Programiranje 1

Poglavje 1: Uvod

Poglavje 2: Osnovni pojmi

Luka Fürst

Predavanja

- vsako sredo od 8:15 do 11:00
- Luka Fürst
- `luka.fuerst@fri.uni-lj.si`
- govorilne ure
 - po dogovoru

Vaje

- po urniku
- pričetek v ponedeljek, 9. oktobra
- Marko Poženel
- Jure Žabkar
- Manca Žerovnik
- Luka Fürst

Režim

- izpit
 - pisni del (možnih 100 točk)
 - ustni del
- pogoj za pozitivno oceno
 - ≥ 50 točk na pisnem delu
 - opravljen ustni del
- ocena
 - t : število točk na pisnem izpitu
 - $50 \leq t < 60 \mapsto 6$
 - $60 \leq t < 70 \mapsto 7$
 - $70 \leq t < 80 \mapsto 8$
 - $80 \leq t < 90 \mapsto 9$
 - $t \geq 90 \mapsto 10$

Sprotno delo

- domače naloge
 - objava: vsak petek, začnši s 13. oktobrom
 - oddaja: do izteka naslednje nedelje
- dodatne naloge
 - že na Učilnici
- izzivi
 - občasno
- neobvezno, a zelo priporočljivo

Literatura

- osnovna

- Luka Fürst. *Java od začetka*. Založba FRI, 2023.
- Allen B. Downey, Chris Mayfield. *Think Java: How to Think Like a Computer Scientist*, 2nd Edition. O'Reilly, 2020.
- Barry A. Burd. *Beginning Programming with Java For Dummies*, 6th Edition. For Dummies, 2021.
- Viljan Mahnič, Luka Fürst, Igor Rožanc. *Java skozi primere*. Bi-Tim, 2008.

- zahtevnejša

- Herbert Schildt. *Java: The Complete Reference*, 12th Edition. McGraw-Hill Education, 2021.
- Joshua Bloch. *Effective Java*, 3rd Edition. Addison-Wesley, 2018.
- Raoul-Gabriel Urma, Mario Fusco, Alan Mycroft. *Java 8 in Action*. Manning, 2014.

Računalnik

- izjemno hiter
- izjemno natančen
- izjemno neumen
- ... »pameten«, če ga tako sprogramiramo

Program, programiranje, programski jezik

- program
 - datoteka z navodili računalniku
- programiranje
 - pisanje programov
- programski jezik
 - skupek natančnih in nedvoumnih pravil, po katerih pišemo programe
- java
 - primer sodobnega programskega jezika

Zakaj java?

- industrijsko zanimiva
- močna podporna skupnost
- nenehen razvoj
- platformna neodvisnost
 - javanski navidezni stroj (JVM)
- stroga tipiziranost
- prevajanje + izvajanje
- časovna in prostorska učinkovitost
- bogata in preizkušena standardna knjižnica

Okvirni razpored

- osnovni pojmi
- krmilni konstrukti
- metode
- tabele
- razredi in objekti
- dedovanje
- generiki
- vmesniki
- vsebovalniki
- lambde

Namestitev java

- Linux (Ubuntu)

- `sudo apt install openjdk-različica-jdk`

- Windows

- `java.oracle.com`
 - Java SE (zadnja različica)
 - JDK (ne JRE!)
 - dodajte absolutno pot do imenik z namestitvijo java v spremenljivko PATH
 - če spremenljivka CLASSPATH obstaja, mora vsebovati piko (.)

Razvojno okolje

- programerski urejevalnik
 - gedit (Linux)
 - Notepad++ (Windows)
 - Sublime Text, Visual Studio Code, Vim ...
- terminal operacijskega sistema

Javanska konzola

- `jshell`
- vnesemo izraz ali stavek in takoj dobimo odgovor
- pravila so svobodnejša kot pri samostojnih programih

Števila

- računalniki računajo, zato skoraj vsak programski jezik omogoča delo s števili
- **cela števila**
 - 42, 0, -17, 1234567890 ...
- **realna števila**
 - vsebujejo decimalno piko
 - 3.14, -25.0, 0.0036, 2.7e+6 ...

Izraz in vrednost

- pravilno strukturirano zaporedje **operandov** in **operatorjev**
- vsak izraz ima **vrednost** (podatek določenega tipa)
- izraz $1 + 2$ ima vrednost 3
- izraz $1 < 2$ ima vrednost true

Aritmetični operatorji in izrazi

Operator	Pomen	Primer izraza	Vrednost
+	seštevanje	$4 + 3$	7
-	odštevanje	$2 - 6$	-4
*	množenje	$3 * 5$	15
/	deljenje	$7 / 2$	3
/	deljenje	$7.0 / 2$	3.5
%	ostanek pri deljenju	$7 \% 2$	1

- operatorji *, / in % imajo prednost pred + in -
- operatorji na istem nivoju se računajo od leve proti desni
- vrstni red računanja lahko spremenimo z oklepaji
- če je vsaj en operand realno število, se izraz izračuna v domeni realnih števil

Spremenljivka

- **poimenovan** prostorček v pomnilniku, ki hrani vrednost določenega **tipa**
- npr. spremenljivka tipa **int** lahko hrani celo število z intervala $[-2^{31}, 2^{31} - 1]$
- **deklaracija** spremenljivke
 - `int a;`
 - uvedemo spremenljivko a tipa int
 - spremenljivka v tem trenutku še nima vrednosti (**ni definirana**)

Spremenljivka

- **priredivanje** vrednosti spremenljivki
 - nastavitve vrednosti
 - `a = 42;`
 - spremenljivka `a` dobi vrednost 42
- prva prireditev = **inicializacija**
- deklaracijo in inicializacijo praviloma združimo
 - `int a = 42;`

Tip

- vsaka vrednost, vsaka spremenljivka in vsak izraz ima svoj tip
- tip podaja vrsto podatka in zalogo možnih vrednosti
- v javi obstaja veliko tipov
 - celoštevilski tipi
 - realnoštevilski tipi
 - logični tip
 - znak
 - niz (kos besedila)
 - ...

Celoštevilski podatkovni tipi

- razlikujejo se po obsegu

tip	obseg
byte	$[-2^7, 2^7 - 1]$
short	$[-2^{15}, 2^{15} - 1]$
int	$[-2^{31}, 2^{31} - 1]$
long	$[-2^{63}, 2^{63} - 1]$

- privzeti celoštevilski tip je int
- 42 je tipa int
- 42L je tipa long
- (byte) 42 je tipa byte

Realnoštevski podatkovni tipi

- razlikujejo se po obsegu in natančnosti

tip	natančnost	obseg
float	7 mest	od ca. -10^{38} do ca. 10^{38}
double	15 mest	od ca. -10^{307} do ca. 10^{307}

- privzeti realnoštevski tip je double
- 42.0 je tipa double
- 42.0f je tipa float

Izrecna pretvorba tipa

- če sta oba operanda celi števili, se operacija izvede v domeni celih števil
- če je vsaj en operand realno število, se operacija izvede v domeni realnih števil
- podobno velja za tipa `int` in `long`
- z **izrecno pretvorbo tipa** lahko spremenimo tip vrednosti
(tip) izraz
- pretvorba realnoštevilskega tipa v celoštevilski tip odreže decimalke

Izrecna pretvorba tipa

```
int a = 5;
int b = 3;
int c = a / b;                // 1
double d = (double) (a / b); // 1.0
double e = ((double) a) / b;  // 1.6666...
double f = a / (double) b;    // 1.6666...
double g = ((double) a) / (double) b; // 1.6666...
int h = (int) e;              // 1
```

Znak (tip char)

- znaki so predstavljeni s celimi števili
 - kode ASCII / Unicode
- tip char je dejansko celoštevilski tip
 - obseg: $[0, 2^{16} - 1]$

```
char znak = 'A';  
int koda = (int) znak;    // 65  
char znak2 = (char) 97;   // 'a'
```

- velike črke angleške abecede imajo zaporedne kode
- enako velja za male črke in števke

Niz (tip String)

- kos besedila znotraj para narekovajev (znakov ")
- "Dober dan!", "java", "42" ...
- za lepljenje nizov lahko uporabljamo operator +

```
String a = "Dober";  
String b = "dan!";  
System.out.println(a + " " + b);    // Dober dan!
```

- če zlepimo niz in število, se število samodejno pretvori v niz

```
int odgovor = 42;  
System.out.println("Odgovor znaša " + odgovor);
```

Stavek

- element programa, ki ima nek učinek
- enostaven stavek
 - `int a;`
 - `double b = 3.14;`
 - `b = 3.0 / 4.0;`
 - `System.out.println("Pozdravljen, svet!");`
- kompleksen stavek
 - ```
if (cena <= 100) {
 System.out.println("Kupim!");
} else {
 System.out.println("Predrago ...");
}
```

# Prireditveni stavek

- oblika
  - *spremenljivka = izraz;*
- izvedba
  - izraz na desni strani se izračuna
  - rezultat se zapiše v spremenljivko na levi strani
- primer

```
int a = 3;
int b = 4;
a = b + 5; // a: 9, b: 4
b = b - 3; // a: 9, b: 1
a = 2 * a + b; // a: 19, b: 1
```

Prvi program

- odpremo urejevalnik
- odtipkamo

```
public class Prvi {
 public static void main(String[] args) {
 System.out.println("Pozdravljen, svet!");
 }
}
```

- shranimo kot Prvi.java (velika začetnica!)

Prevajanje in zagon programa

- 1. faza: prevajanje
  - `prevajalnik` pretvori program v obliko, ki jo lahko izvede izvajalnik (JVM)
  - `javac Prvi.java`
  - nastane datoteka `Prvi.class`
- 2. faza: zagon
  - `izvajalnik` izvrši prevedeni program
  - `java Prvi`

Leksikalni elementi programa

- rezervirane besede
  - `public, static, class, void ...`
- imena
  - `Prvi, main, String, System, out, println ...`
- števila (cela in realna)
  - `42, -7, 3.0, -2.5e+4 ...`
- nizi
  - `"sreda", "Pozdravljen, svet!" ...`
- ločila, oklepaji, operatorji ...
- komentarji
  - `// vrstični`
  - `/* bločni */`

Lepopisna pravila

- zamiki
  - če se prejšnja vrstica konča z {, povečamo zamik trenutne vrstice za 4 presledke
  - če se trenutna vrstica začne z }, zmanjšamo njen zamik za 4 presledke
- vsak enostaven stavek v svojo vrstico
- presledki
  - okrog operatorjev
  - pred {
  - ne pa pri klicu metode

Odpravljanje prevajalnikovih napak

- če namesto `System` odtipkamo `system` ...

```
Prvi.java:5: error: package system does not exist
 system.out.println("Pozdravljen, svet!");
 ^
```

1 error

- položaj napake
  - datoteka `Prvi.java`
  - vrstica `5`

Bločna zgradba programa

- **blok** = kos programa znotraj { in }
- vse spremenljivke obstajajo samo do konca bloka, v katerem so deklarirane

```
int a = 1;
{
 int b = 2;
 {
 int c = 3;
 }
 // c ne obstaja več
 int d = 4;
}
// b in d ne obstajata več
```

Vhod in izhod

- **vhod** = tisto, kar program dobi od okolja (npr. od uporabnika)
- **izhod** = tisto, kar program da okolju
- vsi naši programi bodo brali s **standardnega vhoda** in pisali na **standardni izhod**
- **standardni vhod**: privzeto tipkovnica, a ga lahko preusmerimo
- **standardni izhod**: privzeto zaslon, a ga lahko preusmerimo

Pisanje na standardni izhod

- `System.out.print(nekaj);`
  - izpiše *nekaj*
- `System.out.println(nekaj);`
  - izpiše *nekaj* in doda prelom vrstice

```
int a = 42;
System.out.println(a); // 42
System.out.println("a"); // a
System.out.println("Vrednost znaša " + a);
 // Vrednost znaša 42
```

Branje s standardnega vhoda

- ogrodje

```
import java.util.Scanner;

public class ... {
 public static void main(String[] args) {
 Scanner sc = new Scanner(System.in);
 ...
 }
}
```

- branje podatkov

- `int a = sc.nextInt();`
- `long b = sc.nextLong();`
- `double d = sc.nextDouble();`

Primer

- program, ki prebere leto rojstva osebe in izpiše njeno starost v letu 2023

```
import java.util.Scanner;

public class Starost {
 public static void main(String[] args) {
 Scanner sc = new Scanner(System.in);
 System.out.print("Vnesite leto rojstva: ");
 int letoRojstva = sc.nextInt();
 int starost = 2023 - letoRojstva;
 System.out.println("Letos praznujete " +
 starost + ". rojstni dan.");
 }
}
```

Primer

- program, ki prebere prevoženo pot v kilometrih in porabljen čas v minutah in izpiše povprečno hitrost v km/h

```
import java.util.Scanner;

public class PovprecnaHitrost {
 public static void main(String[] args) {
 Scanner sc = new Scanner(System.in);
 System.out.print("Vnesite prevoženo pot v km: ");
 double pot = sc.nextDouble();
 System.out.print("Vnesite porabljen čas v min: ");
 double cas = sc.nextDouble();
 double hitrost = 60 * pot / cas;
 System.out.println("Povprečna hitrost znaša " +
 hitrost + " km/h.");
 }
}
```

Poganjanje programa

- vhod prek tipkovnice, izhod na zaslon
  - `java Program`
- vhod prek programa `echo`, izhod na zaslon
  - `echo podatki | java Program`
- vhod iz datoteke, izhod na zaslon
  - `java Program < vhod.txt`
  - `cat vhod.txt | java Program`
- vhod iz datoteke, izhod v datoteko
  - `java Program < vhod.txt > rezultat.txt`
  - `diff rezultat.txt izhod.txt`

Avtomatsko testiranje

- `tj.exe` *Program.java testi rezultati*
  - *testi*: imenik s testnimi primeri (datotekami `vhod*.txt` in `izhod*.txt`)
  - *rezultati*: imenik, v katerega se shranijo rezultati testiranja
  - *rezultati/prikaz.htm*: poročilo, ki ga lahko odpremo z brskalnikom

Preverjanje in dokazovanje

- če želimo biti prepričani, da program res deluje, ga moramo preveriti **na vseh možnih vhodih**
- v praksi je to skoraj vedno nemogoče
  - vsota dveh števil tipa `int`: 2^{64} možnosti!
- alternativa: **matematični dokaz** pravilnosti
- v praksi se ponavadi zadovoljimo z (dovolj temeljitim) naborom testnih primerov